

2. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник / С.С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304с.
3. Квинн В. Прикладная психология: перев. с англ. Н.Мальгина, В.Рохмистров и др. / В.Квинн. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 560 с. – Библиогр. : с. 549–558.
4. Левитов Н.Д. О психических состояниях человека / Н.Д.Левитов. – М.: Просвещение, 1964. – 344 с.
5. Немов Р.С. Психология: учебн. для студентов высш. пед. учеб. заведений / Р.С.Немов. В 3 кн.: Кн.3: Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. – М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1995. – 512 с.
6. Психология состояний. Хрестоматия / Составители Т.Н.Васильева, Г.Ш.Габдреева, А.О.Прохоров / Под ред. проф. А.О.Прохорова. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с.
7. Психология человека от рождения до смерти / под редакцией А.А.Реана. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656с.
8. Семиченко В.А. Психические состояния: Модульный курс (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) для преподавателей и студентов / В.А.Семиченко. – К.: Магістр – S, 1998. – 207 с.
9. Степанов В.Г. Психология трудных школьников: учебное пособие для учителей и родителей / В.Г.Степанов. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 320 с.

Резюме. У статті аналізується мотиваційний чинник прояву дисгармонійних емоційних станів особистості (тривожність, агресивність, фрустрація, депресія, нейротизм та емоційний дискомфорт). Представлені методи дослідження мотивації афіліації та дисгармонійних емоційних станів. Встановлені аспекти впливу мотивації афіліації на виникнення дисгармонійних емоційних станів особистості підлітка. Виділені взаємозв'язки рівнів прояву дисгармонійних емоційних станів підлітка та показників мотивації афіліації. Обкреслені шляхи корекційної роботи по усуненню дисгармонійних емоційних станів у підлітків.

Ключові слова: емоційні стани, дисгармонійні емоційні стани, мотивація афіліації, страх знехтування, прагнення до прийняття.

Резюме. В статье анализируется мотивационный фактор проявления дисгармонических эмоциональных состояний личности (тревожность, агрессивность, фрустрация, депрессия, нейротизм и эмоциональный дискомфорт). Представлены методы исследования мотивации аффилиации и дисгармонических эмоциональных состояний. Установлены аспекты влияния мотивации аффилиации на возникновение дисгармонических эмоциональных состояний личности подростка. Выделены взаимосвязи уровней проявления дисгармонических эмоциональных состояний подростков и показателей мотивации аффилиации. Очерчены пути коррекционной работы по устранению дисгармонических эмоциональных состояний у подростков.

Ключевые слова: эмоциональные состояния, дисгармонические эмоциональные состояния, мотивация аффилиации, страх пренебрежения, стремление к принятию.

© 2013

О. Г. Шайда (м. Слов'янськ)

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Підготовка сучасного вчителя гуманітарних дисциплін у педагогічних вузах повинна бути спрямована на формування творчої ерудованої особистості фахівця, що володіє комплексом універсальних знань, професійно спрямованим мисленням, розвинутою педагогічною рефлексією, самосвідомістю, нарешті, громадянина, що усвідомлює відповідальність за свої дії.

Високий професійний рівень фахівців передусім обумовлено розвитком професійного мислення і є результатом цілеспрямованої організації наукової системи становлення професійного мислення майбутніх учителів, упровадженій протягом усіх років навчання в педагогічному ВНЗ.

Однак формування сучасного професійного мислення під час навчання в педагогічному ВНЗ у студентів відбувається не досить цілеспрямовано й організовано. Зокрема, відповідно до досліджень учених (О.А.Абдулліна, С. І. Гельманшина, Ю.М.Кулюткін, М.М.Кашапов та ін.) професійне мислення багатьох учителів є не досить творчим, вирує стереотипами й методичними штампами. Є необхідною систематична спеціальна робота з його формування в майбутніх учителів з використанням змісту, форм і методів психолого-педагогічного й предметного блоку дисциплін.

На сьогодні в низці педагогічних закладів з психолого-педагогічного циклу й за окремими методиками здійснюється певна робота з формування у студентів професійного мислення, відбуваються практикуми з навчання майбутніх учителів вирішенню професійних завдань, створюються відповідні програми спецкурсів. Все це обумовлює необхідність пошуку нових підходів до формування та розвитку в студентів професійного

мислення, розробки питань сутності, особливостей, структури, функцій професійного мислення вчителя, а також цілісної картини його формування

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці мислення присвячено значну кількість досліджень (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, О.О. Бодальов, Л. С. Виготський, В.В.Давидов, Г. С. Костюк, О.М.Леонтьєв, С.Д.Максименко, С.Л.Рубінштейн, О.В.Скрипченко, М.В.Савчин та інші), регуляції мисленневих процесів (А.В.Брушлинський, В.О.Моляко, О. К. Тихомиров та ін.).

Значним у вирішенні проблеми видів мислення є внесок вітчизняних учених, які заклали основи вивчення проявів і психологічних механізмів у різних видах діяльності (П.К. Анохін, М. Й. Боришевський, В. О Моляко, Г.С.Нікіфорок, С.К.Тихомиров, Ю.Л.Трофимов та ін.); загальнопсихологічної теорії мислення (С.Л.Рубінштейн, А.В.Брушлинський, О.К.Тихомиров, М.О.Холодна та ін.) і теорії професіоналізації розумової діяльності людини (Б.Г.Ананьєв, О.О.Баталов, М.М.Кашапов, Б.Ф.Ломов, Ю.П.Поваренков, В.Д.Шадриков та ін.). Але незважаючи на актуальність досліджуваних питань, необхідно констатувати, що проблематику професійного мислення до останнього часу висвітлено недостатньо щодо психолого-педагогічної та професійної діяльності.

Професійне мислення – це переважно використання застосовуваних саме в певній професійній галузі прийомів вирішення проблемних задач, способів аналізу професійних ситуацій, прийняття професійних рішень. Розвиток професійного мислення – важлива складова процесу професіоналізації людини й передумова успішності професійної діяльності [2].

Щодо проблеми формування професійного мислення здійснений науковий пошук ученими Росії й зарубіжними науковцями: Д.В.Вількеєв, М.М.Кашапов, Ю.Н.Кулюткін, Є.К.Осипова, А.М.Сохор, Н.Grassel, D.Kuhn. Розглянуто сутність, особливості, функції, структуру мислення, шляхи й способи його формування (І.І.Казимирська, А.К.Маркова, Н.І.Мешков, А.І.Піскунов, В.А.Сластьонін, О.С.Цокур, О.І.Чемоданова та ін.). Водночас, треба зазначити недостатність досліджень професійного мислення.

Мислення функціонує як невід'ємна складова практичної діяльності людини, воно конкретне й предметне. Його предметна складова в процесі перетворювальної діяльності піддається змінам, перетворенням, що спричиняють «відрив» від безпосередності й початок виділення необхідних умов існування об'єкта [4]. Обґрунтовано, що становлення професійного мислення майбутнього фахівця є більш ефективним, якщо містить гностичні, емоційно-вольові, особистісні, комунікативні структурні компоненти [3, 5].

Надані компоненти є підставою для прогнозування й планування діяльності, визначають організаційні способи, засоби, форми для виконання ухвалених рішень, служать нормою для контролю (експертизи) й оцінювання на підставі діагностики професійних результатів, дозволяють коректувати й регулювати процес розвитку професійного мислення й діяльності студента.

Отже, наш досвід визначення процесу формування професійного мислення дозволить істотно підвищити якість підготовки майбутнього фахівця, що відповідає вимогам суспільства. Однак ця проблема потребує подальшого теоретичного та дослідно-експериментального вирішення.

Мета статті – аналіз психологічної сутності та особливостей розвитку й становлення професійного мислення майбутніх учителів гуманітарного профілю в системі їх вузівської підготовки, висвітленні динаміки перебігу стадій професійного розвитку при застосуванні системи психолого-педагогічних умов і комплексу розвивальних психотехнологій.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблему підготовки фахівців досить широко висвітлено в літературі (М. Б. Алексєєва, М. І. Д'яченко, О.В. Запорожець, Е.Ф.Зеєр, Л.О.Кандибович, Є. О. Клімов, В. В. Лихолєтов, Л.М. Мітіна, Н.І.Пов'якель, Г.Г Шиханцов та ін.).

Важливою психолого-педагогічною умовою розвитку професійного мислення майбутніх вчителів є створення у вищому навчальному закладі середовища, яке надає можливість для формування внутрішньої мотиваційної готовності до творчої професійної діяльності, підвищення рівня професійних і загальних знань, компетентності, знайомства з новітніми технологіями; набуття практичних навичок діяльності; використання евристичних прийомів; зняття остраху критики виказаних нестандартних думок; виникнення надситуативної активності при вирішенні проблем, наближених до реальних умов [1, 3, 5].

Основними критеріями сформованості професійного мислення майбутнього вчителя гуманітарного спрямування є такі показники: сформованість культури професійного мислення; самостійність, гнучкість, глибина, широта, швидкість, критичність, системність та оригінальність мислення; нестандартний підхід до розв'язання навчальних і квазіпрофесійних проблем; спроможність комплексно активізувати та творчо залучати різні психічні пізнавальні процеси для розв'язання навчальних та квазіпрофесійних проблем; творчий стиль навчальної діяльності студента, вміння нестандартно розв'язувати й квазіпрофесійні задачі в навчальній діяльності; якість створення нового навчального продукту під час розв'язання цих задач [9].

Так, на кафедрі загальної психології Донбаського державного педагогічного університету було розроблено комплексну програму «Становлення професійного мислення майбутніх вчителів». Курс розраховано на 36 годин.

Метою лекційних і практичних занять є формування в студентів – майбутніх вчителів гуманітарного спрямування теоретичного розуміння професійного мислення як психічного явища, визначення чинників його розвитку та становлення. При вивченні курсу самостійну роботу студентів спрямовано на самовдосконалення, самодетермінацію, що призводить до розвитку продуктивності, гнучкості, точності, швидкості, самостійності, оригінальності мислення.

Завдання курсу: Ознайомити студентів із теоретичними підходами до вивчення мислення у зарубіжній та вітчизняній психології; психологічними засадами організації пізнавальної діяльності у вищій школі; психологічними умовами розвитку професійних якостей студента, шляхами становлення професійного мислення майбутніх вчителів.

Оскільки систему професійно важливих якостей, знань, навичок зумовлено домінантними методами праці та підготовки до неї, то можливості тренінгу з подолання обмежень, які накладають на професійну діяльність традиційні методи навчання та застарілі алгоритми діяльності, потрібні як ніколи. Тому створені нами лабораторно-тренінгові заняття спрямовані на розвиток структурно-особистісних та індивідуальних властивостей мислення, ознайомлення студентами з різними стилями професійного мислення, для подальшого користування в професійній діяльності. *Мета тренінгу:* підвищення якості професійного мислення майбутніх учителів, формування психологічної культури. *Головні завдання тренінгу:* розвиток компонентів професійного мислення: рефлексивності, гнучкості, самостійності, швидкості, систематичності, динамічності, точності й оригінальності; підвищення професійної рефлексії; розвиток індивідуальних особливостей мислення; становлення когнітивних, емоційно-вольових, особистісних компонентів професійного мислення; підвищення навичок саморефлексії й самоконтролю з урахуванням сучасних вимог до фахівців; розвиток креативності, гнучкості й структури професійного мислення та здатностей до інноваційної діяльності, підвищення стресовитривалості, емоційне розвантаження; удосконалювання професійної комунікації.

У межах програми використано методики супервизії, коучинга й психологічного консультування. Робота будується як у груповому, так і в індивідуальному режимі (консультації) і груповому (консиліуми, коло психологічної підтримки). *Форми та методи роботи:* мозковий штурм, рольова гра, обговорення ситуацій, відпрацювання навичок, робота у групах, малюнок, діяльність через власний досвід. *Засоби:* аутотренінг – релаксація; рефлексія; самоконтроль, самокорекція; вправи на позитивне мислення; самоаналіз, самокритика; самопереконання. Тренінг може проводитися в групах студентів – магістрів та вчителів. Ці групи мають містити 8-12 осіб, що пояснюється необхідністю їх постійного зворотного зв'язку між собою, а також з ведучим. *Тривалість занять.* Тренінг рекомендовано проводити регулярно 1 раз щотижнево по 2 години протягом 1,5 місяця. Всього - 14 годин. Кожний змістовний блок (розділ) тренінгу припускає окреме заняття або кілька занять. Кожне нове заняття необхідно починати з вітання й вправи активатора, закінчувати заняття рекомендовано рефлексією змісту, емоційного самопочуття учасників, а також ритуалом прощання, обраним групою за пропозицією тренера на першому занятті. У тренінгу використовують вправи, розроблені А.А. Алексєєвим, Ф. Баркер, Е.де Боно, М.Дж.Гелбом, Н.В.Калініною, Є.А. Клімовим, Л.В.Орловою, А.М. Прихожан, у нашій інтерпретації, а так само власні авторські розробки. Програму тренінгу було апробовано на базі Донбаського державного педагогічного університету.

Тематичне планування тренінгу. Заняття 1. Тема: Знайомство. З'ясування очікувань. *Тривалість.* (2 години). *Завдання:* створення атмосфери довіри, доброзичливості та прийняття учасниками тренінгу один одного; визначення завдань тренінгу, його значущості, створення настрою на подальшу активну роботу; спонукати до самоаналізу власних якостей, викликати бажання у студентів змінитися.

Заняття 2. *Тема:* Методи розвитку мислення. *Тривалість* (2 години). *Завдання:* ознайомлення з методами розвитку мислення; сприяти розвитку асоціативного мислення; навчити генерувати ідеї, фантазувати; сміливо висловлювати свої ідеї "на людях"; слухати інших не перебиваючи, поважати чужу думку; розвинути абстрактне мислення та здатність „розкодовувати” семантичний зміст образів, метафор, ідей.

Заняття 3. *Тема:* Латеральне мислення (Шаблонне й нешаблонне мислення). *Тривалість* – (2 години). *Завдання:* розвинути в людині навички нешаблонного мислення; розглянути один з найпростіших і ефективних методів мислення, запропонованого Де Боно – „Шість капелюхів”, з метою набуття навичок: працювати з інформацією; бачити користь й можливості використовувати інтуїцію; критично аналізувати проблеми; генерувати творчі ідеї; організовувати своє мислення. Закріпити форми мислення на практиці.

Заняття 4-5. *Тема:* Розвиток індивідуальних властивостей мислення. *Тривалість* – (4 години). *Завдання:* виявити значення розвитку індивідуальних властивостей мислення для людини; активізувати увагу, уміння розуміти й почувати художній образ; розвивати уяву, мову, допитливість; тренувати пам'ять; сприяти розвитку нестандартного мислення; засвоєння ознак предметів, їхнє значення, знаходження цих же ознак в інших об'єктах; розвиток гнучкості мислення.

Заняття 6. *Тема:* Стилi мислення. *Тривалість* (2 години). *Завдання:* ознайомлення з характеристикою стилів мислення, навчитися розпізнавати та створювати шляхи взаємодії з представниками кожного стилю

мислення.

Заняття 7. Тема. Рефлексивне мислення як основа професійного зростання. *Тривалість* – (2 години). Завдання: знайомство із суттю процесу рефлексії; визначення значної ролі рефлексії в осмисленні вчителем свого професійного досвіду; відпрацювання навичок рефлексії. *Підведення підсумків.*

По закінченню впровадження комплексної програми формування та розвитку професійного мислення було проведено повторну діагностику досліджуваних контрольної та експериментальної групи за допомогою методик (тест "Індивідуальні стилі мислення" автор А.Алексєєв, Л. Громова; опитувальник рефлексивності В.М.Карандашева; методики діагностики розуміння прислів'я та загадок; швидкості, ригідності мислення; інтелектуальної лабільності; комбінаторних здібностей), метою визначення ефективності програми. За результатами в констатувальній частині дослідження встановлено, що рівень рефлексивності, швидкості, гнучкості мислення, інтелектуальної лобільності, комбінаторних здібностей досить низький як на 2 курсі, так і 4-5 курсах. Також при діагностиці рівня сформованості стилю мислення, було встановлено, що помірну перевагу (65-60 б.) має синтетичний стиль мислення (створення нового, оригінального, комбінування, здатність до експериментів), як одному зі способів мисленнєвої діяльності, але переважає він у досліджуваних 1 та 2 курсу (40%). Однак на 5 курсі показники знижуються (32%), це свідчить про те, що з набуттям практичних знань, цей стиль мислення використовується рідше. Отже, такі стилі мислення як: ідеалістичний, прагматичний, аналітичний мають прояв у студентів нашої вибірки на низькому рівні. Тому більшого значення набуває важливість формування у студентів комбінаторних стилів мислення. Незважаючи на досить якісну академічну підготовленість, для майбутніх вчителів гуманітарного спрямування, проблемними виявилися психологічні задачі навчального закладу: 53,3 % респондентів 2 курсу та 49,7 % респондентів 4-5 курсів продемонстрували низький рівень розв'язання професійних задач. Це свідчить про невміння застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних задач, що спостерігається на етапі професіоналізації студентів – майбутніх фахівців.

Аналізуючи результати формувальної частини дослідження, ми простежили динаміку покращення стилів мислення, індивідуальних властивостей мислення та вміння вирішення професійних задач (табл. 2).

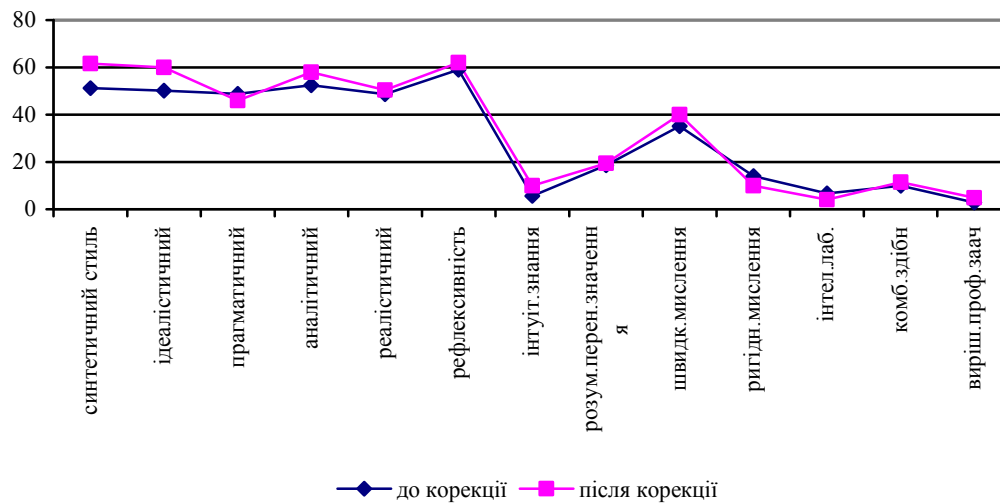
Таблиця 1.

Динаміка психологічних параметрів становлення професійного мислення досліджуваних студентів експериментальної групи (до та після формувального експерименту)

параметри розвитку	2 курс			4 -5 курси		
	до	після	t –критерій Ст'юдента	до	після	t –критерій Ст'юдента
індивідуальний стиль мислення						
синтетичний	60,4	66,5	1,603(p<0,1)	51,2	61,6	3,162(p<0,01)
ідеалістичний	52,8	60	1,65 (p<0,1)	50,2	60	4,12(p<0,1)
прагматичний	52,2	52,7	0,145 (p<0,1)	48,8	46	1,82(p<0,1)
аналітичний	55	62,8	3,04(p<0,1)	52,4	58	3,103(p<0,1)
реалістичний	44,5	59,7	3,975 (p<0,001)	48,7	50,4	1,819(p<0,1)
індивідуальні властивості особистості						
рефлексивність	49	55	3,103(p<0,1)	59	62	3,84(p<0,001)
інтуїтивні знання	2,9	8,7	2,97(p<0,1)	5,7	10	1,6 (p>0,1)
розуміння переносного значення	4,7	10,6	2,93(p<0,1)	18,7	19,5	2,03(p<0,05)
швидкість мислення	30,5	33,6	3,83(p<0,1)	35,2	40	3,29(p<0,01)
ригідність мислення	27,3	25	1,819(p<0,1)	14	10	1,61(p<0,1)
інтел. лабільність	12,6	9	1,74(p<0,1)	6,7	4	2,112(p<0,05)
комб. здібності	2,7	5,3	2,112(p<0,05)	10	11,5	1,13(p<0,1)
вирішення професійних задач	1,01	3,6	2,112 p<0,05	2,9	4,82	2,163p<0,01

Аналіз результатів на завершальному етапі експериментальної роботи виявив стійку тенденцію до істотного поліпшення показників основних характеристик професійного мислення в студентів експериментальної групи та встановив позитивну динаміку змін у розвитку індивідуальних стилів та властивостей мислення студентів. Особливо значним результатом є підвищення якості розв'язання психолого-педагогічних професійних задач (t = 2,112 при p < 0,05 на 2 курсі та t = 2,163 при p < 0,01 на 4-5 курсі за t-критерієм Ст'юдента).

Досліджувані експериментальної групи зазначили особистісні зміни, які відбулися з ними в навчанні не лише на власному досвіді, а й на чужому, при спостереженні за діями інших.

Рис. 1. Динаміка психологічних параметрів становлення професійного мислення досліджуваних студентів 4-5 курсів (до та після формульовального експерименту)

Отже, результати формульовальної частини довели гіпотезу, що становлення професійного мислення майбутніх вчителів гуманітарного спрямування, може здійснюватися за умов активізації та розвитку особистісних, когнітивних чинників і впровадження комплексної програми становлення професійного мислення як інноваційної форми фахової підготовки студентів.

Висновки та перспективи досліджень. Узагальнення та психологічний аналіз теоретико-експериментальних результатів щодо рівнів розвитку професійного мислення, їх особливостей та показників довів гіпотезу нашого дослідження. Визначено, що в умовах застосування комплексу психолого-педагогічних умов і розвивальних психотехнологій [6], відбувається оптимізація рівнів розвитку професійного мислення.

Розроблена нами комплексна програма розвитку професійного мислення майбутніх вчителів гуманітарного спрямування – це спецкурс, що поєднує лекції та практично-дискусійні заняття (для формування у студентів-гуманітаріїв теоретичних знань щодо специфіки стилів та властивостей мислення); лабораторно-тренінгові заняття (для оволодіння практичними навичками для подальшого застосування в професійній діяльності); додаткову самостійну роботу (для самовдосконалення, самодетермінації майбутнього фахівця).

Запропонована нами система навчальних задач професійного спрямування, розроблена з урахуванням вимог кваліфікаційної характеристики для спеціальностей гуманітарного, природничого та технічного напрямку. Мисленнєві задачі професійного спрямування представлено як у текстовому варіанті, і як комп'ютерні навчально-контрольні програми, які доцільно використовувати як електронний навчальний посібник при вивченні психологічних дисциплін та при самостійному набутті знань студентами.

Отже, проблема підготовки майбутніх фахівців буде успішно вирішуватися за умов, якщо під час навчальної діяльності студенти самостійно будуть розв'язувати мисленнєві задачі професійного спрямування, які відповідають тій чи іншій спеціалізації, замість заучування стандартних засобів розв'язання окремих мисленнєвих задач. Окрім того, вміння розв'язувати фахові задачі надає можливість студентам самостійно, без додаткового навчання опанувати новітніми технологіями, сприяє збагаченню практичного досвіду фахівця та оволодінню професійною майстерністю.

Треба зазначити, що залучення до процесу підготовки студентів курсів та навчальних дисциплін комплексу творчих задач (з розглядом, обговоренням й прийняттям рішень у професійних ситуаціях незавершеності або відкритості, на відміну від жорстко заданих та чітко контрольованих, з вирішенням і оцінюванням низки професійних питань) активізує процеси професійного мислення та, водночас, сприяє формуванню умінь продуктивного цілеутворення й дотримання єдиної послідовності саморегулювання мисленнєвих процесів.

Створення та самостійна розробка студентами комплексу прийомів і творчих програм (психологічного впливу у професійних ситуаціях, психокорекційних програм за напрямом) сприяє формуванню пошуковості мислення, а також розвитку умінь самостійного саморегулювання, самомотивації та самокорекції мисленнєвих процесів.

Застосування різних форм рефлексивних ігор, що сприяють розвитку професійної рефлексії майбутнього педагога та умінь її застосування у фаховій діяльності. Це активізує розвиток когнітивної обізнаності та

рефлексивної саморегуляції, яка є необхідною складовою продуктивної організації мислення та умовою його професійності.

Стимулювання відповідальності, незалежності й самообілізації студентів у підготовці та обговоренні професійно-спрямованих завдань, організації та проведення ігрових семінарських занять тощо.

Перспективами подальших розвідок окресленої проблеми є визначення динаміки формування компонентів професійного мислення при розв'язанні мисленнєвих задач студентами гуманітарного й технічного напрямку підготовки.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Альбуханова –Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Брушлинский А.В. Психология мышления и проблемное обучение / Андрей Владимирович Брушлинский. – М.: Знание, 1983. – 96 с.
3. Гильманшина, С. И. Формирование профессионального мышления учителя / С. И. Гильманшина, Д. В. Вилькеев // Высшее образование в России : научно-педагогический журнал МО и Н РФ. Москва. – 2002. – № 5. – С. 107–110.
4. Тихомиров О.К. Психология мышления / Олег Константинович Тихомиров. – М.: Академия, 2005. – 288 с.
5. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: Монографія / Надія Іванівна Пов'якель. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – 295 с.

Резюме. У статті представлені основні підходи й концептуальні позиції розвитку професійного мислення студентів – майбутніх учителів гуманітарного профілю. Розглянуто специфіку професійного розвитку студентів в умовах застосування активних психотехнологій навчання, спрямованих на активізацію особистісних ресурсів, стимулювання творчої активності, розвиток професійного мислення.

Ключові слова: професійний розвиток, професійне мислення, психотехнології.

Резюме. В статье представлены основные подходы и концептуальные позиции развития профессионального мышления студентов – будущих учителей гуманитарного профиля. Рассмотрена специфика профессионального развития студентов в условиях применения активных психотехнологий обучения, направленных на активизацию личностных ресурсов, стимулирования творческой активности, развитие профессионального мышления.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональное мышление, психотехнологии.

© 2013

М. В. Яворський (м. Черкаси)

ГЕНЕЗА ДОВІРЧИХ СТОСУНКІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Актуальність. Специфіка формування довірчих стосунків у мережі Інтернет обумовлена опосередкованістю цього процесу комп'ютерно-інформаційними технологіями. Комп'ютер як засіб та Інтернет як середовище побудови довірчих стосунків у результаті комунікативної взаємодії збагачують міжособистісну взаємодію низкою унікальних факторів, що відрізняють її від аналогічної в реальному житті людини.

Опосередкованість реалізації комунікативної взаємодії мережею Інтернет обумовлює специфічність процесу формування довіри в віртуальному спілкуванні. Просторово-часова необмеженість інтернет-комунікації та легкість візуалізації іпостасей користувачів створюють передумови для інтенсифікації спілкування на особистісному рівні. Інтернет не лише пропонує нові можливості для комунікації, але й породжує особливий культурний простір, в якому суб'єкт залучається до нових видів діяльності

Постановка проблеми. Дослідження становлення довіри в мережі Інтернет, на жаль, у вітчизняній літературі не представлені, тому теоретичні надбання в цій галузі належать західним дослідникам [9, 10] та науковцям із Китаю [5, 7, 11]. Це регіони з найбільшим ступенем доступу до мережі Інтернет і, як наслідок, визнанням його значущості в різних сферах людської життєдіяльності. Характерним для досліджень західних та східних науковців є те, що вивчення генези довірчих стосунків стосується переважно електронної комерції та висвітлює підходи до формування довірчих стосунків між споживачем та продавцем у віртуальному середовищі. Головну увагу дослідники приділяють саме факторам виникнення довіри до сайтів продавців конкретної продукції як їх електронних представництв у мережі Інтернет.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі сучасних наукових розробок, присвячених вивченню становлення довірчих стосунків в мережі Інтернет та створенні на основі даних концепцій інтегрованої моделі генези довіри у віртуальному просторі.